

Гусак Раїса Дмитрівна

етноорганолог, заслужена артистка України

1944–2017

14 серпня 2017 р. фольклористичне товариство України втратило ще одну визначну фігуру – Раїсу Гусак, етноорганолога, яка протягом 1991–2012 років була викладачем курсу народної інструментальної музики (зокрема, й на кафедрі музичної фольклористики НМАУ)

Основні дати життя та наукової діяльності*

12 листопада 1944 р. – народилася у сім'ї військовослужбовців.

1969 р. – закінчила Київську державну консерваторію імені П. І. Чайковського (оркестровий факультет, кафедра народних інструментів); з 1973 р. викладала на кафедрі народних інструментів Київського державного інституту культури (КДІК); з 1991 р. викладала у Київській державній консерваторії / НМАУ; 1994–2008 рр. – член Міжнародного Комітету музеїв і колекцій музичних інструментів (СІМСІМ); 01.09.1998 р. – заступник завідувача кафедри фольклору та етнології КДІК, завідувач інструментальної секції кафедри; 1998 р. – присвоєно почесне звання «Заслужений артист України» (вперше в галузі фольклористики); 25.02.1999 р. – рішенням Вченої Ради КНУКіМ присвоєно вчене звання професор; 2014 р. – вийшла друком монографія «Традиції клезмерів Поділля».

* За джерелом: Гусак Раїса Дмитрівна : біобібліогр. покажч. до 70-річчя від дня народження / М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Наук. б-ка ; уклад. О. О. Скаченко ; редкол. : М. М. Поплавський, Ю. І. Горбань, І. Л. Маловська, О. Ф. Омеляненко-Набіуліна. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2015. – 103 с. : іл. (серія «Видатні постаті КНУКіМ». Вип. 2.).

ЖИТТЯ У МУЗИЦІ (пам'яті Раїси Дмитрівни Гусак)

У серпні 2017 року не стало Раїси Дмитрівни Гусак... Абсолютно неочікувано... Усі ми, хто з нею постійно спілкувався, знали, що мала негарзди зі здоров'ям, проте всі вони відступали, коли бралася до роботи, коли спілкувалася з однодумцями. Що було сенсом життя Раїси Гусак? Вона з упевненістю б відповіла – музика! Звичайно, ніщо загальнолюдське їй не було чуже: виховала в родині двох власних дітей, а скількох вивела в люди за понад 40 років плідної праці в Київському національному університеті культури і мистецтв! Та ще й навчала студентів у Національній музичній академії ім. П. Чайковського!

Раїса Дмитрівна Гусак, заслужена артистка України, – відома в Україні дослідниця традиційної музичної інструментальної музики, як української, так і музики національних меншин, зокрема, єврейської, організаторка студентських музичних колективів, які під її орудою та за її участю ставали лауреатами національних та міжнародних фестивалів. Виховані нею музиканти по закінченні університету завойовували своїм мистецтвом різні почесні звання України, виступали на Батьківщині та за її межами. Чого варта лише географія творчих мандрів Раїси Гусак та її вихованців! Це Польща, Росія, Австрія, Данія, Білорусь, Румунія, Чехія, Німеччина, Голландія, Франція, Швеція, Португалія, Норвегія, Південно-Африканська республіка! Найважливіший результат, з нашої точки зору, – українська музика у її виконанні, виконанні її студентів звучали у багатьох країнах світу й славили нашу державу та її культуру.

Будучи відомим поза межами України фахівцем, вона була запрошена провести майстер-класи по відродженню та розвитку традиційних музичних інструментів та інструментальної музики для керівників творчих колективів українського зарубіжжя (Київ, 2005) та керівників ансамблів народних інструментів Міжнародного фестивалю-лабораторії української культури «Роде наш красний» (Росія, Сочі, 2007).

Одночасно з педагогічною діяльністю Раїса Гусак активно займалася й науковою роботою: вона стала учасницею понад 100 міжнародних, всеукраїнських науково-теоретичних конференцій, симпозіумів, конгресів, які відбувалися в Україні, Білорусії, Росії, Польщі, Чехії, Словаччині, Угорщині, Австрії, Данії, Румунії тощо, була авторкою понад 60 друкованих наукових та методичних праць; проте найціннішою працею на сьогодні є монографічне дослідження «Традиції клезмерів Поділля», яка вийшла друком 2013 року у Києві.

Окрім викладацької та виконавської діяльності, Раїса Дмитрівна мала й чудове хобі: усе життя вона з ентузіазмом збирала колекцію традиційних музичних інструментів, яка стала унікальною, а тепер вже відомою в Європі, Азії, Америці. Збірка налічує понад 1000 зразків з багатьох регіонів України та 21 країни світу. Це не просто музейні експонати – часто це ще й живі учасники концертів, адже їхня власниця охоче ділилася своїми надбаннями зі своїми студентами, які демонстрували їх під час виступів.

Про те, що Раїса Гусак авторитетний фахівець у своїй ділянці, засвідчують чисельні запрошення до участі в журі багатьох конкурсів, фестивалів. Вона була членом групи наукових консультантів II Міжнародного фестивалю фольклору (1990), головою та членом журі фольклорних конкурсів, фестивалів на Київщині, Вінничині, Хмельниччині, Харкові, Києві тощо. Її діяльність не залишилася непоміченою для громадськості, адже, окрім почесного звання заслуженої артистки України, Р. Гусак була нагороджена медаллю «До 1500-річчя Києва», дипломами, почесними відзнаками Міністерства культури і туризму України.

Однак не нагороди служили стимулом до роботи Раїси Дмитрівни. Головне – це служіння культурі рідної держави, виховання молодих талановитих музикантів, формування національної свідомості в юнок та юнаків, які приходять здобувати знання та вдосконалювати талант у Київський національний університет культури і мистецтв. І досі не віриться, що її нема межі нас. Здається, що ось-ось відчиняться двері і заїде вона – тендітна, невисока на зріст, мініатюрна жінка, яка була носієм невичерпної енергії для своєї родини, своїх студентів, яких також залічувала до неї, і почне свій звичний навчальний процес, коли вона іноді нарікатиме, що студенти не завжди виявляють необхідне бажання навчатися, а ті – що надто вимоглива... Та саме найбільш цікавих і вимогливих викладачів ми запам'ятовуємо на все життя. Певна, що образ завжди невгамовної, надзвичайно заангажованої до своєї справи, небайдужої, привітної і товариської Раїси Дмитрівни Гусак збережуть у своїй пам'яті її колеги та студенти.

Ольга Поріцька, проф. кафедри фольклору та народнопісенного виконавства КНУКіМ

Сумна звістка надійшла до нас нещодавно з Києва. Лишила наше етномузичне товариство його невтомна, талановита учасниця – прискіплива і водночас доброзичлива, по-материнському тепла, світлої душі людина – Раїса Дмитрівна Гусак.

Мене ще в 1970-ті роки з нею познайомив Андрій Іванович Гуменюк – один з перших дослідників значного корпусу традиційних музичних інструментів та народних танців в Україні.

Інструменталіст-виконавець за фахом й освітою (відділення народних інструментів консерваторії), родом із Приуралля (Башкортостану) Раїса Дмитрівна серйозно зацікавилася саме етнічною інструментальною культурою України; спробувала спочатку зайнятися традиціями Закарпаття, але врешті (не без моїх порад) щільне зайнялася народними музиками Східного Поділля, де ще й тепер (попри дві світові війни та усі руйнації радянських часів) збереглася й активно функціонує інструментальна музична культура контактної комунікації (усної традиції).

У першій експедиції до Наддністрянщини (передусім у Ямпільському, Північно-Закарпатському та Могилів-Подільському районах Вінницької області) на початку 80-х ми працювали спільно.

Вже тоді мене вразила її збиральницька наснага, увага як до цілого, так і до подробиць, наполегливість творчого пошуку, намагання з'ясувати функційні та жанрові особливості традиційної музики, мистецьку специфіку та виконавські деталі гри народних майстрів – поодиноких музикантів та учасників духових ансамблів («оркестрів», як їх звать на Поділлі).

Усе це безумовно відбилося як в її наукових працях, так і в педагогічній роботі: практичних заняттях зі студентами-виконавцями на народних інструментах в Київському інституті культури та в теоретичних лекціях для студентів НМАУ.

У першій же експедиції відкрилася ще одна важлива сфера подальшої наукової та громадської діяльності Раїси Гусак. Величезну долю традиційного репертуару східно-подільських музик складала етнічно інструментальні награвання єврейського походження (ашкеназі). Вони увійшли до художнього побуту Наддністрянщини від часів сталих (протягом багатьох століть) контактів українських музик з їх єврейськими колегами, оскільки практика гри єврейських музикантів в українських капелах та навпаки, українських – у єврейських була досить поширена.

Інструментальна музика легко долала мовні та конфесійні перепони. І до українського побуту – ба навіть до традиційних народних обрядів (зокрема, весільного) увійшло чимало єврейських фрейлехсів чи шерів. Так само, як до єврейського танцювального репертуару – чимало українських мелодій.

Більш того, після трагічних подій 2-ї світової війни, голокосту, еміграції єврейського населення, майже цілковитого (а в сфері професійної етнічної інструментальної традиції клезмерів – фактично тотального!) знищення на цих землях єврейської культури саме українські народні музиканти зберегли й плакають її давні мистецькі традиції. Дійсно – свого роду «Життя після смерті»!..

Розширюючи це коло вже й далеко поза межами Наддністрянщини, Раїса Дмитрівна знаходить подекуди й власне єврейських музикантів, заглиблюється у пізнання характерних традицій єврейської етнічної культури в Україні, розшукує і розкриває її надбання в численних медійних (передусім, радіо-) програмах... І наразті оприлюднює результати пошуків у своїй монументальній монографічній праці «Традиції клезмерів Поділля» (Вінниця: Нова книга, 2014. – 280 с.), де, окрім теоретичної частини, подає значне коло нотаций традиційних народних інструментальних творів досить розгорнутих музичних форм (у тому числі, партитур).

У подальшому Раїса Гусак розширює своє дослідницьке поле в галузі етноорганології як щодо простору – на багато різних регіонів України (Західне Поділля, Закарпатські землі, Гуцульщину, Крим, південь України), так і в плані тематичного кола: вивчає варган, глобулярні флейти-свистуни та глиняні іграшки розмаїтих видів та ін.

Деякі її тексти ще чекають публікації (в т.ч. у виданнях Сектора інструментознавства Російського Інституту історії мистецтв у Санкт-Петербурзі, де неодноразово з великим успіхом і натхненням виступала наша славна колега, наш справжній, чудовий ентузіаст-етноінструментознавець. І напевно – у виданнях Музичної академії України та Університету культури і мистецтв у Києві).

Творчій вдачі Р. Гусак, її плідним контактам з народними митцями, колегами за фахом та студентами суттєво сприяли її жвавий характер, доброзичливість, відкритість до людей, розмаїта фантазія, теплота й душевність. Раїса Дмитрівна була чудовою господинею (у її хаті завжди царювали дивний порядок і злагоженість) та винахідливою кулінаркою. Навіть хатні птахи-папути знали, як спілкуватися з нею. Добре пам'ятаю, як одного разу ми з Г. Тавлай завітали до неї, й господиня зразу ж узялася до приготування нам їжі. І раптом чуємо голос першого птаха: «Кеша харрошый! Кеша харрошый!.. Кеша кушшаты хочет!». І потім, через паузу його ж: «Чича тоже харрошый!.. Гаварить не можжет!»... Усіх тоді вона добре й смачно нагодувала...

Тяжка хвороба передчасно обірвала життя й утілення значних творчих задумів Раїси Дмитрівни. Але всі, хто з нею контактував (а це, окрім колег-науковців і виконавців-музикантів – чимале коле її колишніх учнів), повинні зробити усе можливе, щоб її наукові ідеї та практичні надбання знайшли дорогу до широкого читача. І щоб були вони продовжені в численних і найрізноманітніших наукових, виконавських та педагогічних втіленнях і відкриттях.

Ігор Мацієвський,

композитор, інструментознавець, доктор мистецтвознавства, професор, зав. сектору інструментознавства Російського Інституту історії мистецтв (м. Санкт-Петербург), академік Російської Академії природничих наук та Міжнародної академії інформатизації ООН, заслужений діяч мистецтв України та Польщі, член Спілок композиторів Росії та України.

Раїса Дмитрівна залишилася в пам'яті енергійною, веселою та вимогливою, наполегливою та несподіваною. Вона вмiла бути водночас викладачем та другом. З одного боку – піклувалася з материнською ніжністю про кожного свого студента, а з іншого – вимагала знати до досконалості свій предмет. Це людина, яка при невеличкому рості мала неймовірний запас внутрішньої сили, енергії, мудрості.

Складаючи заліз з її предмету, під кабінетом всі нашвидкоруч вчилися грати на різноманітних аерофонних інструментах, отримуючи неймовірне задоволення від спілкування, успіху чи поразки. Вона на власному прикладі вчила думати, робити все вчасно та пристрасно любити свою професію.

Дякую долі, що подарувала мені можливість знати, вчитися та працювати з Раїсою Гусак.

Вічна пам'ять Вам, Вчителю!

Анастасія Друзюк, студентка КНУКіМ 2006-2011 рр

Людина, яка цiнувала своїх студентiв i ставила їх у приклад!

Людина, яка весь свій вiльний час використовувала на додатковi заняття, щоб з мене теж вийшли ЛЮДИ!

Викладач, професор, яка завжди з ентузіазмом готується до своєї лекції, приїжджаючи на таксі, за свої кошти – везе з собою повну колекцію музичних інструментів, і все це заради знань!

Гусак Раїса Дмитрівна – людина, майстер своєї справи, викладач з великої букви!

Дякую Вам за все, що Ви для мене зробили!

Максим Бережнюк, студент по класу народних духових інструментів КНУКіМ 2005-2010 рр